

Skutil, Jan

Středověká kronika a anály jako literární žánr v českých zemích

In: *Genologické studie. I.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1991, pp. 117-124

ISBN 8021001240

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132252>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STŘEDOVĚKÁ KRONIKA A ANÁLY JAKO LITERÁRNÍ ŽÁNŘ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Jan Skutil (Brno)

Pod pojmem kronika rozumíme prozaický nebo veršovaný slovesný žánr, velmi známý zejména ve středověkém a rané novověkém písemnictví, literární práci líčící významné události z minulosti, avšak zpravidla bez jakéhokoli jejich kritického hodnocení, zejména ne pragmatického, zaznamenané vesměs v chronologickém pořadí, právě tak jak se udály, avšak bez zření k jejich vnitřním souvislostem. Vypravování je orientováno většinou jen na konkrétní stránku uváděných dějů,¹ přičemž se mnohdy v kronice zaznamenávají a takto vlastně dochovávají i přesné výpisy starších textů, především z listin nebo ze starších kronikářských prací. Často se do kroniky zapisují také tradiční vyprávění folklórní, tj. pověsti a jim podobné epické útvary, zřídka již lyrické nebo i epické písně mající svůj původ také v ústní tradici, někdy též velmi stručné biografické charakteristiky některých hrdinů, jež jsou často opsány i z jiných starších děl, popřípadě i události ze života svatých, takže souborněji řečeno, kroniky inkorporují do svého textu jednak prozaické skazy, jednak životy.

Kronika může volněji rozvíjet i jiné literární žánry, s to především směrem vnitřním a takto kumulovat děje, jež se odehrály za života jednoho panovníka, popřípadě i za vlády několika mocnářů, zejména z jedné dynastie, nebo alespoň ze stejné rodiny, tj. nejbližších příbuzných, v jeden určitý větší celek.

Děj kroniky jakožto všeobecně charakterizovaného žánru se ve většině případů týká tématicky událostí v chronologické posloupnosti odehrávajících se vždy především v celé zemi, v jedné politické jednotce, např. v Anglii, v Polsku, v Uhrách či v Čechách nebo i jinde ve středověku, zřídka však popisuje jen záležitosti lokální.

Málokdy se kronikářské záznamy týkají jen jediného feudálního rodu nebo zpracovávají děje menších míst jako např. měst, klášterů či jiných církevních institucí a komunit. Zobrazení těchto událostí se realizuje především v jiném literárním žánru, jímž jsou tzv. anály, které navíc proti kronice zachovávají důsledně přesnější chronologickou přesnost v rámci všeobecné datace, aby se jejich relace vztahovaly vždy k danému konkrétnímu roku.

Metaforicky se pojem kronika přenesl někdy i na biografii významné osobnosti, jež se takto vlastně stala líčením událostí z jejího života, tedy v podstatě její osobní kronikou, jak je tomu např. u životů byzantských světců nebo i tamních duchovních a kulturních činitelů,² při jejichž vyprávění se životy takto ztotožňují i s legendami, jež jsou v podstatě jiným literárním žánrem lišícím se od onoho inkorporací nadnesených, mnohdy i neskutečných motivů a dějů, projevujících se zejména v líčení mučení těchto budoucích světců a také v souvislosti se zázraky, jež se dějí přičiněním předkanonizovaných osob a ještě více již církví uznaných mučedníků nebo vyznavačů.

Ve vrcholném středověku označuje pojem kronika také díla ve-
skrze literární, často však i se smyšlenými hrdiny pocházejícími
především z krásné antické - řecké a latinské - slovesnosti a pře-
nesené z ní i do středověkých evropských literatur, zejména pro-
střednictvím latiny. Tak je tomu především při vyprávěních o vál-
ce trojské, jejichž původ je třeba hledat v Homérově Iliadě, jež
byla podkladem i pro řadu děl jiných, především latinského výtahu
z 1. století našeho letopočtu, zvaným Ilias latina, který se stal
základnou i pro obšírnou veršovanou skladbu ze 12. století, totiž
Benoit de Sainte More zvanou Destruction de Troie, známou i pod
názvem Roman de Troie, v níž je vše přizpůsobeno středověké ideo-
logii. Hlavně na tomto díle bylo založeno i další vyprávění o Tro-
ji, a to Quidona de Columna z Messiny s názvem Historia Troiana
z r. 1287, jejíž prozaický text byl přetlumočen téměř do všech
evropských jazyků, do češtiny dokonce dvakrát⁴ a také v r. 1468
se stal rovněž prvou českou inkunábulí.

Za kroniku bývaly považovány i děje o Herkulovi, radostné a
vážné příběhy známé milostné dvojice Pyrama a Thisbé, zpracované
podle bájného vyprávění Ovidiova⁵, též iho z dějů odehrávajících
se ve starověké Babylonii, či děje ve spojitosti s oslavou hrdin-
ných válečných událostí bojujících postav v čele s anglickým krá-
lem Artušem v rámci bretonských nebo anglosaských ság, jež silně
ovlivnily celé písemnictví západoevropské a ze středověké francouz-
ské slovesnosti chansons de geste pronikly z německého milieu i
do českého a odtud i dále na východ.⁶

Kronikami se stala i hrdinná heraldická vyprávění o Štylfrí-
du a o Bruncvíkovi,⁷ jež byla ozdobena množstvím mýtických a ma-
gických prvků, jež měly sloužit k oslavě nejen přemyslovské dyna-
stie, nýbrž i českého národa, neboť zde vlastenecké prvky těchto
literárních děl plně sloužily naší národní ideologii jak ve stře-
dověku, tak i v baroku a v době romantické; přešly tyto kroniky
dokonce i do knih lidového čtení, v nichž jejich hrdinové vpravdě
znarodnili a lid si je zařadil rovněž do linie královských postav
nebo je aspon ztotožnil s nejvýznamnějšími osobnostmi královského
přemyslovského dvora 12. a 13. století, zejména Vladislava II.
a Přemysla Otakara I.

Pojem kronika byl často v pozdně gotické a někdy i v renesan-
ční době ztotožňován s žánrem, jenž bychom nejráději nazvali histo-
rické vyprávění či historický román, jak je tomu zřejmě v přípa-
dě české verze Trojské kroniky nebo vyprávění o králi Artušovi
a jeho družích, např. o Tandariášovi a Floribele či o Tristramu,
Laurinu a jiných.⁸

Vzhledem ke všemu výše uvedenému zjišťujeme značnou šíři stře-
dověkého pojmu kronika a jeho uplatnění v literárních pracích teh-
dejšího písemnictví jak obecného, tak i regionálního, českou slo-
vesnost navyjímaje. Proto si i tato tvorba plně zaslouží našeho
komplexního pohledu právě na tento žánr, především z aspektu dife-
rence vzájemných typů kroniky a jí příbuzných literárních druhů
jak z globálního tak i konkrétního pohledu a zřetelě se zdůrazně-
ním všech rozdílů především historiografického typu sui generis
o vlastních středověkých českých dějinách, at již dále sledovaná
díla kronikářská byla napsána ve staroslověnštině, v latině nebo
v češtině.

Po vzoru řeckých a římských antických kronikářských a raně
středověkých prací rozvíjelo se již od 6. století v západní Evropě
a také v Byzanci dějepiscevtví jako jedna z předních a také nejdřív-
ve zkoumaných disciplín z oboru společenských věd, zapisované však
nikoli v národních řečech krystalizujících se románských, germán-
ských, slovanských a jiných národů, nýbrž v mezinárodně uznávané
latině, kdežto na evropském jihovýchodě v řečtině. Na západě tomu

tak bylo především na území dnešní Francie, Německa, Itálie a Anglie; jde tu zejména o práce Rehoře Tourského (+ 594), Pavla Diakona (+ 799), Meginharda z Fuldy (z 9. stol.), saského kronikáře Widukinda (+ po r 973), Thietmara z Merseburku (+ 1015) aj., jež se docela dobře mohly stát i literárním vzorem počátkům českého dějepisectví a jeho kronikářského žánru, jenž měl svoje domácí prvky již v době velkomoravské a zejména přemyslovské. Stěžejními útvary sledovaných historických informativních děl byla kronika a analý, přičemž se obou názvů nepřilíhli si vzdálených literárních typů používalo i promiscue. Podtrhujeme tu, že historie českých zemí se týkají i mnohé východofrancké kroniky od 7. do 10. století obsahují ve svých zprávách vlastně nejstarší relace o českých a moravských Slovanech.⁹

Navíc i z hlediska žánrové typologie by bylo možné považovat za kroniku i život významné osobnosti, jak již bylo výše naznačeno, totiž biografii některého světce nebo alespoň útvar stojící na pomezí mezi životem a kronikou. Do rámce tohoto žánru plně spadají Život Konstantinův a Život Metodějův, práce považované kdysi za tzv. moravsko-panonské legendy.¹⁰ V těchto dílech lze však mluvit jen o uplatnění kronikářských motivů v rámci života, a to jen v některých kapitolách, např. v těch, jež referují o činnosti obou bratří při jejich misijní činnosti na Chersonu nebo v souvislosti s jejich příjímáním tzv. trojjazyčnický v Benátkách, které zejména Konstantin porážel citacemi z listů apoštola Pavla; kronikářského charakteru jsou i reference Života Metodějova o událostech na Moravě v období prvních let Svatoplukovy vlády po r. 870.

Analogické projevy kronikářského žánru vidíme i v První staroslověnské legendě o knížeti Václavovi, zejména v jejích úvodních odstavcích, v nichž se líčí způsob vlády v Čechách za Václavova mládí.¹¹

Nejstarší kronikou, v níž se kronikářský žánr proplétá se životem, je Kristiánova práce z první poloviny 90. let 10. století zvaná *De vita et passio sancti Wenceslai et sanctae Ludmilae aviae eius*.¹² Toto dílo je skutečně podvojně; první dvě kapitoly jsou beze sporu kronikou, třetí až desátá životem, přičemž poslední dvě, tj. devátá a desátá přecházejí již spíše do žánru legendy, vyprávějí o počátcích václavské úcty v Čechách a o prvních zákracích kultu v souvislosti s knížetem Václavem. První dvě kapitoly následující po prologu vyprávějí o christianizaci Moravy řečem Cyrilem, o jeho obraně slovanské bohoslužby na papežském dvoře v Římě, o působení jeho bratra arcibiskupa Metoděje v době vlády Svatoplukovy, o Bořivojově křtu, o založení prvního kostela na Levém Hradci, dále o vzpouře pohanských Čechů proti Bořivojovi a konečně o založení kostela Panny Marie na Pražském hradě, když se již panovník vrátil s pomocí moravského krále Svatopluka do své vládařské funkce. Tyto dvě kapitoly představují vlastně nejstarší - literární již roznějnější proti latinské legendě *Crescente fide*¹³ - zpracovanou "kroniku" ještě malého kdysi kmene Čechů, jenž měl svoje sídla rozprostřena zhruba od Berouna po Kostelec nad Černými lesy a od Řípu k Zbraslavi. Navíc obsahuje Kristiánova druhá kapitola reminiscenci na velmi starou pověst o jisté hadačce, která Čechům poradila založit město Prahu, a o Přemyslu Oráči, za něhož onu dívku provdali, dříve než jej ustanovili vládařem. Jádrem tohoto tradičního dynastického skazu se pak v literární úpravě otce dějepisectví Kosmy¹⁴ stalo jedním z nejvýznamnějších vyprávění prvního dílu jeho kroniky.

V této práci psané ve druhé a ve třetí dekádě 12. století, rozpadající se na tři díly, právě tato pověst upravená na relatio o snatku reprezentantů dvou dynastií kmenových knížecích rodin

v rámci Čech, totiž české a lemúzské, představuje základní kámen k dalšímu jeho kronikářskému vyprávění nejen v prvním dílu jeho práce, nýbrž i v dalších dvou knihách, v nichž je nejen zdůrazněn význam světce Václava, nýbrž i konsolidace země pod jeho patronací v dalších dvou dílech, ve třetí se navíc ještě píše o dobytí Moravy rodem Přemyslovců, totiž Oldřichem a Břetislavem. Kronikářské dílo pražského kanovníka Kosmy (+ 1125) představuje již klasickou formu plně rozvinutého kronikářského žánru v našich zemích, pro něž autor našel svoje vzory nejen v celoevropském písemnictví latinském, nýbrž také v literární minulosti české a také historické informace jiného rázu při pražské kapitule. Tři na sebe navazující díly Kosmovy Kroniky Čechů mají svoji pevnou vyprávěcí strukturu a snaží se zachovat plně klasicky již uznávaný analistický ráz díla předznamenáním jednotlivých kapitol přesnou datací, i když byla mnohdy mylná, což pozdější badatelé o české minulosti i značně iritovalo, protože Kosmovo dílo se považovalo za plně dokonalé, pokud jde o historické informace, neboť tento literát byl považován za otce českého dějepiscectví, a nikoli jeho předchůdce Kristián.

Kosmova Kronika Čechů se chápala od nejstarších dob za státní přemyslovskou kroniku, jež našla mnoho svých pokračovatelů, kteří však nikdy nedosáhli stylistické virtuozity svého vzoru, zato však jej předčili obsahem svých vyprávění. K nejzajímavějším z nich patří chronologicky nejstarší jeho pokračovatelé Kanovník Vyšehradský a Mnich Sázavský.¹⁵ Anály hradištsko-opatovické nazývající se tak proto, že jejich prvá část vznikla v klášteře Hradisko u Olomouce a druhá v Opatovicích nad Labem,¹⁶ nelze chápat jako přímé pokračování Kosmovo, neboť jsou komponovány jinak: nejsou totiž ani pravými anály, i když nejsou dosud ještě plně kriticky zhodnoceny, ac ve svých relacích obsahují líčení událostí, jež nejsou obsaženy v žádném jiném prameni. Zakládají se na neznámém pražském textu, v němž se popisují děje od Kristova narození až po rok 1140. V této práci jsou velmi cenná sdělení týkající se klášterní komunity v Opatovicích nad Labem; není však plně ještě rozřešena otázka autorské multiplicity těchto letopisů; toto dílo ostatně v celém písemnictví přemyslovské epochy zaujímá zcela zvláštní místo, pokud jde o charakter žánru středověké kroniky, a zdá se, že po této stránce na ně navazuje především kronika kláštera ve Žďáře nad Sázavou.

Typickou kronikou sui generis líčení let panování Vladislava I. představuje kronika kanovníka pražského kostela Vincencia zahrnující léta 1158-1167; na ni pak navazuje kronikářská práce prvního opata kláštera v Milevsku Jarlocha (či Gerlocha) zaznamenávající události let 1167-1198.¹⁷ Ještě ke konci 13. století byla doplnována Kosmova kronika novějšími literárními zprávami, a to neznámými autory pocházejícími z okruhu pražské kapituly z let 1196-1278, kteří složili tzv. Annales Pragenses a Annales Ottacariani.¹⁸

Mimořádně významné dílo českého dějepiscectví ve 13. století představuje kronika kláštera ve Žďáře nad Sázavou, jejímž autorem je Jindřich Rezbář,¹⁹ tamní mnich. Tato práce spojuje dílo charakteru zcela regionálního-analistického spolu s líčením událostí celostátního významu v době vlády posledních Přemyslovců; je vynikajícím útvarem stylistickým a literárním.

Výrazně jiný charakter než Kosmova kronika nebo Anály hradištsko-opatovické či Chronica domus Sarensis představuje jedno z nejvýznamnějších děl českého středověku vůbec, tj. tzv. kronika tzv. Dalimila,²⁰ veršované umělecké dílo z druhé dekády 14. století, jež vzniklo zhruba ve stejné době jako staročeské zveřšování osudů řeckého krále Alexandra Velikého, tj. staročeská Alexandrei-

da, ²¹ již by bylo možné chápat rovněž za kroniku, ale historických dějů jeho epochy vsazených do společenského a ideologického kontextu a koloritu v českých zemích koncem 13. století.

Tzv. kronika tak řečeného Dalimila je antipodem nejen Alexandreidy, nýbrž i všech ostatních kronikářských starších děl, neboť její obsah je dán jen vlastními českými dějinami a jejich svéráznou interpretací podanou tu jejím autorem, i když je jeho práce poplatná po stránce pramenných informací zejména Kosmovi a také jeho pokračovatelům i textům, jež nám nejsou dnes již známy. Jeho dílo nelze chápat za kroniku v pravém slova smyslu, ale spíše za historickou směs složenou z vyprávění v chronologickém sledu, silně nacionalisticky ovlivněným. Autorem práce není Dalimil Meziříčský, jak předpokládal Václav Pešina z Čechorodu v r. 1673 a jak zejména tradoval Bohuslav Balbín, nýbrž někdo jiný z představitelů nejvyšší české šlechty, ale uvedené označení autorské se tak vžilo, že se udrželo jako designát tohoto díla i nadále.

Dalo by se říci, že hlavním literárním zřetelem Dalimilovým ani nebylo tradování historických dějů, jak se o to snažili všichni čeští kronikáři předchozí i pozdější, jako spis zřetel čistě literární a zábavní. Dalimil proti Kosmovi značně rozšířil zejména okruh staročeských pověstí, např. v okruhu relací o dívčí válce, při vyprávěních o Libuši a o slávě Prahy nebo při referencích o událostech v Přemyslově rodě. V Dalimilově kronice je nejceněnější autorovo samostatné nazírání na vývoj českého národa a státu, autorův zřetel na zvláštní vývoj individuality české národní komunity a jeho úcta k státnímu a společenskému zřízení českému. Přislušník panské české rodiny, velmi národnostně uvědomělý zastával poměrně jiný názor na stát než Kosmas: sdílel-li tento představu, že český stát je osobním vlastnictvím Přemyslova rodu symbolizovaného svatým knížetem Václavem, Dalimil prosazoval úvahu o podstatném podílu šlechty nejen na vládě v zemi, nýbrž i při účastenství lidu v národní komunitě slovy "obec jest každého ohrada". Dalimilovo dílo bylo nejrozšířenějším a nejnámějším literárním skvostem českého písemnictví epochy přemyslovské, jež silně ovlivňovalo národní citění až do naší přítomné doby.

Kronikářství a dějepisectví sehrálo značnou roli i v době lucemburské, zejména za Karla IV., který je potřeboval při vytváření české královské ideologie ve spojitosti s říšskou karolinskou. Kronikářská díla 14. století ideologicky navazovala především na kroniku Petra Žitavského, druhého autora Zbraslavské kroniky, ²² jakožto výplod tuscula posledních Přemyslovců. Jeho dílo mutatis mutandis navazovalo i na práci Františka, probošta pražského, ²³ jehož lze považovat za posledního pokračovatele Kosmova. Oficiální státní kronikou doby Karla IV. byla práce Pulkavova, ²⁴ na niž měl sám panovník značný podíl; v ní šlo jen o zobrazení českých poměrů, kdežto říšským dějinám ve spojitosti s českými měla sloužit v jeho době kronika Itala Marignoliho. Tato díla měla nahradit méně se uplatňující práci kronikářů Neplacha a Beneše Krabice z Veitmile.

Dobu 15. století pak reprezentují především kronika husitská, tábořských kněží, Vavřince z Březové a zejména latinská kronika Eneáše Silvia Piccolominiho. Všechna tato díla lze chápat za klasické zpracování a rozvedení známého kronikářského žánru s jeho výtčnou ideologií vsazenou do rámce vyprávění i jednotlivých příběhů.

Celkově lze charakterizovat kronikářský žánr projevující se v literatuře českých zemí od 10. do 15. století jako neobyčejně oblíbený a značně rozšířený, jenž se tu uplatňoval v různých modifikacích, především ve spojení s životem, s legendou, s anály a ji-

nými literárními žánry.²⁵ Klasická forma kroniky je známa v českých zemích od 12. století od práce Kosmova, jež tu našla v každém následujícím věku svého výrazného pokračovatele. Svěrdzný kronikářský žánr představuje tzv. kronika tzv. Dalimila, jež je spíše volným veršovaným vyprávěním z českých dějin od nejstarší doby až po autorovu přítomnost. Kroniky v Čechách sledovaly vždy svůj zřejmě hlavní úkol: vytvářet a tradovat státní ideologii přemyslovského státu, říšského a českého za Lucemburků, ideologii husitství v díle Vavřince z Březové a husitské kroniky i světový názor uvedenému antipodní, s nímž se setkáváme v díle Eneáše Silvia Piccolominiho, jež bylo přeloženo celkem třikrát i do češtiny v průběhu 15. a 16. století.²⁶

Poznámky

- 1 Slovník literární teorie, Red. Štěpán Vlaisník. Praha 1984, s. 191-192.
- 2 František Dvorník, Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle. Paris 1926. - Týž, Byzantské misie u Slovanů. Praha 1970. - Byzantské legendy. Výběr textů ze IV.-XII. století. Přeložili Emilie Bláhová, Zoe Hauptová, Václav Konzal. Ilona Páclová. Praha 1980, sr. zejména s. 315-339.
- 3 Staroslověnské legendy českého původu. Nejstarší kapitoly z dějin česko-ruských kulturních vztahů. Na sborníku spolupracovali A.I. Rogov, Emilie Bláhová a V. Konzal. Praha 1976. - Jakub de Voragine, Legenda aurea. Z latinského ... přeložil Václav Bahník, úvodní studii napsala, text pro překlad připravila... Anežka Vidmanová. Praha 1984.
- 4 Jan Jakubec, Dějiny literatury české. Díl I, Praha 1929, s. 288-290.
- 5 P.Ovidius Naso, Metamorphoses IV, v. 55-166.
- 6 Ulrich Bamborschke, Das alttschechische Tristan-Epos unter Beiführung der mhd. Paralleltexthe herausgegeben und Übersetzt mit Einleitung und Wortregister. Wiesbaden 1968 a 1969. - Týž, Der alttschechische Tandarius nach drei überlieferten Handschriften mit Einleitung und Wortregister. Berlin 1982.
- 7 Jan Skutil, Brněnský rukopis kronik o Štylfridovi a o Bruncvíkovi - příspěvek k původu českých heraldických pověstí. In: Příspěvky ke starší literatuře na Moravě 3, Brno-Blansko 1968, s. 10-23.
- 8 Sr. díla cit. v pozn. 6.
- 9 Jan Skutil, Die Toponymie und Anthroponymie der böhmischen Länder in der geschichtlichen Quellen des 6.-9. Jh. ZMK (Cnomastický zpravodaj ČSAV) 26, Praha 1985, s. 158-168.
- 10 Sr. naposledy Magnae Moraviae fontes historici (MMFH) II, Brno 1967, s. 134-163.
- 11 Miloš Weingart, První česko-církevně slovanská legenda o sv. Václavovi. Svatováclavský sborník I, Praha 1934, s. 863-1087.

- 12 Jaroslav Ludvíkovský, *Legenda Christiani. Kristiánova legenda. Život a umučení sv. Václava a jeho báby sv. Ludmily.* Praha 1978.
- 13 *Na úsvitě křesťanství. Z naší literární tvorby románské ve století 9.-13.* Uspořádal Václav Chaloupecký. Praha 1942.
- 14 Dušan Třeštík, *Kosmas.* Praha 1966, 1972². *Týž, Počátky Přemyslovců.* Praha 1981. Sr. edici B. Bretholze, *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag.* Berlin 1923.
- 15 *Pokračovatelé Kosmovi.* Přeložili Karel Hrdina, V.V.Tomek a M. Bláhová. Úvod napsali M. Bláhová a Z. Fiala, Praha 1974.
- 16 Emanuela Nohejlová, *Příběhy kláštera opatovického. Příspěvek k vlastivědě země České.* Praha 1925.
- 17 Emler Josef, *FRB II,* Praha 1874. *Letopis Vincentiův a Jarlochův* vydal František Heřmanský. Praha 1957 s kritickým rozbo-rem Z. Fialy.
- 18 *Sr. akademické Dějiny české literatury I,* Praha 1959, s.63-64.
- 19 *Chronica domus Sarensis. Kronika kláštera Žďárského.* Úvod napsal a latinský text revidoval Jaroslav Ludvíkovský. Přeložil Rudolf Mertlík. *Historické poznámky* napsal Metoděj Zemek. Brno 1964.
- 20 *Kronika tak řečeného Dalimila. Ze staročeského originálu přeložila Marie Krčmová, přebásnila Hana Vrbová. Úvod Marie Bláhová.* Praha 1977. Sr. též edici Nejstarší rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila. K vydání připravili Bohuslav Havránek, Jiří Danhelka a Zdeněk Kristen. Praha 1957.
- 21 Albert Pražák, *Staročeská báseň o Alexandru Velikém.* Praha 1945.
- 22 *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae regiae.* Text kroniky přeložil František Heřmanský, verše Rudolf Mertlík. Praha 1975.
- 23 *Akademické Dějiny české literatury, sv. I,* Praha 1959, s. 127-128.
- 24 *Tamt., s. 127.*
- 25 *O dalším vývoji kronikářského žánru sr. především v díle Vinfrieda Baumanna, Die Literatur des Mittelalters in Böhmen. Deutsch-lateinisch-tschechische Literatur vom 10. bis 15. Jh. München-Wien 1978.*
- 26 Jan Skutil, *Moravský Bořitov (okr. Blansko) v historii českých překladů Eneovy České historie. Časopis Společnost přátel starožitností českých 1961, s. 217-220.*

MITTELALTERLICHE CHRONIK UND ANNALEN ALS LITERARISCHES GENRE IN BOHMEN

Jan Skutil

Nach dem Beispiel der griechischen und römischen Chronistenarbeiten entwickelt sich bei den europäischen Nationen bereits im frühzeitigen Mittelalter die Geschichtsschreibung, jedoch nicht in jeweiligen Nationalsprachen, sondern in Latein, und zwar vorerst auf dem Territorium der jetzigen Frankreich, Deutschland, Italien und England. Als Hauptgebilde der historischen Literaturwerke erweisen sich die Annalen und Chronik. Trotz dem wesentlichen Unterschied zwischen beiden genannten Genres sind sie im Mittelalter oft irrtümlich verwechselt worden.

Im Bezug zu den böhmischen Ländern finden sich die Verzeichnungen in vielen Chroniken und Annalen der fränkischen Herkunft vor, bereits im 7.-10. Jahrhundert, bevor noch die Annalistik und Chronistik zu uns den Weg fand. Überdies, vom Sichtpunkt des Genres gesehen, kann man die Biographie eines Heiligen für die Chronik seines Lebens halten, bzw. als ein Gebilde zwischen Biographie und Chronik schätzen. Ein derartiges Genre ist z.B. die Lebensbeschreibung von Constantin oder Das Leben von Methodius, einst als Legenden geschätzt.

Die älteste Chronik, die dieses Genre mit dem Leben verbindet, ist Kristian (Christianus), genannt *De vita et passio sancti Venceslai et sanctae Ludmilae aviae eius*. Dieses Werk ist zweiteilig: Das erste Teil enthält die eigentlich älteste Chronik des Herrscherhauses der Přemysliden von Ehepaar Libussa und Přemysl an bis zum Fürsten hl. Wenzel. Das zweite Teil befasst sich mit der Person des Fürsten hl. Wenzel, seinem Leben und seinen Leiden. Diesem Werk von 90. Jahren des 10. Jh. schließt dann die Chronik der Tschechen an, verfasst vom Prager Kanonikus Kosmas (+ 1125), ein dreiteiliges Werk. Nach dieser Chronik folgen weitere Arbeiten, abwechselnd als Annalen oder Chronik bezeichnet: Der älteste Fortsetzer von Cosmas ist der Verfasser der Annalen von Hradiště und Opatovice, unter weiteren Fortsetzern der Kanonikus von Vyšehrad, der Mönch von Sázava, dann der Autor des *Chronicon Aulae regiae* u.a. Ein besonderes Genre sind die Annalen eines Ortes, ohne Anbetracht zum Leben ausserhalb der Lokalität, z.B. *Chronica domus Sarenensis* und *Chronica domus Sarenensis minor*, wovon die zweite Arbeit eher ein genealogisches Werk darstellt. Das bedeutendste Gebilde der Chronographie ist die Chronik des sogenannten Dalimil vom Anfang des 14. Jh.

Alle erwähnte Werke sind von Betracht zum Genre analysiert.